

TERMÍN: 01.05.2022

xx26968xx
Recenzia C
Juraj Švajda
Juraj.Svajda@umb.sk

Prosím nezasahujte do tejto tabuľky

RECENZENT/KA (meno a priezvisko, pozícia, inštitúcia): **Juraj Švajda**NÁZOV MATERIÁLU: **Národné parky pre 21. storočie**TYP VÝSTUPU*[1]: **analýza**

(pri spoločných výstupoch uviesť aj typy individuálnych vkladov):

ANALYTICKÝ ÚTVAR, REZORT: **Ministerstvo životného prostredia SR - Inštitút environmentálnej politiky**AUTORI/KY: **Ján Dráb, Martin Gális, Michal Kotrč, Marek Macik**

SPOLUAUTORI/KY: - ; - ; - ; -

RECENZNÝ FORMÁT*[2]: **2****PRIPOMIENKY:**

P.č.	Pripomienka sa vzťahuje k (strana, odsek):	Text pripomienky*[3]	Odôvodnenie pripomienky	Vysporiadanie sa s pripomienkou*[4]
1	Str. 5 ods. 5	Štúdie z Rakúska (Salzburg) napr. ukazujú pozitívny ekonomický efekt CHÚ – dokonca vyšší ako v prípade diaľnic – výška multiplikátora pre investície 1,94 (NP Hohe Tauern)		Akceptovaná: Spomínaný údaj aj citovaná štúdia boli pridané do textu (na začiatok kapitoly 3).
2	Str. 6 tab. 1	Zjednotiť používanú terminológiu v texte aj ďalej – správne je „trvalé“ trávnaté		Akceptovaná.

		„porasty“ (nie plochy)		
3	Str. 7 ods. 2	Doplniť aj významných filantropov a nadácie		Akceptovaná. Doplnené „...firiem, významných filantropov, nadácií, ako aj od...“
4	Str. 7 posledný odsek	Doplniť „turistických“ chodníkov		Akceptovaná.
5	Str. 8 ods. 3	Stačí biodiverzita (zahŕňa nielen druhovú), nahradiť lesníctvo produkčnými ES keďže lesy zabezpečujú aj iné ES napr. Regulačné, kultúrne a pod.		Akceptovaná.
6	Str. 8 ods. 4	Nahradiť lesy termínom „lesné ekosystémy“		Akceptovaná.
7	Str. 9 ods. 4	Zmeniť slovné spojenie „veľmi potrebné“	Viacnásobné označenie CHÚ spôsobuje skôr problém pri zosúladení rôznorodých cieľov ochrany územia	Akceptovaná: celá veta bola preformulovaná.
8	Str. 10 mapa 1	V legende zmeniť „chránené oblasti“ na (veľkoplošne) chránené územia		Akceptovaná.
9	Str. 10 ods. 2	Zmeniť formuláciu ochranné pásmo je tiež chránené	V OP platí príslušný stupeň ochrany, ktorý upravuje výkon ľudských aktivít	Akceptovaná: zmenené na „kde platí tiež príslušný stupeň ochrany.“

10	Str. 10 ods. 3	Dá sa uviesť zdroj o počte NP v Európe? Čo myslia autori pod označením prioritné?	Kto stanovuje ktorá kategória CHÚ je prioritná? (všetky sú rovnako dôležité) Zrejme mali na mysli % pokrytia?	Akceptovaná: zdroj o počte NP v Európe bol pridaný a označenie „prioritné“ bolo vysvetlené.
11	Str. 11 ods. 1	Upraviť spôsob citácie (Natura 2000, dátum neznámy)	Určite sa k uvedeným dátam dajú nájsť relevantné zdroje	Akceptovaná.
12	Str. 11 graf 1	Upraviť popisky osi x	Nekombinoval by som označenie jednotlivých území s rozdelením na národné, európske a medzinárodné	Čiastočne akceptovaná: opravené chyby v popiskoch osi x, samotné rozdelenie na národné, európske a medzinárodné bolo zachované, lebo poskytuje užitočné porovnanie počtu národných, európskych a medzinárodných chránených území v SR.
13	Str. 12 ods. 1	Uviesť aj pozitívne príklady napr. bezplatný nájom lesných pozemkov v NP Malá Fatra		Akceptovaná: daný príklad bol pridaný do textu.
14	Str. 13 ods. 1	Správne je voľne žijúce živočíchy		Akceptovaná.
15	Str. 14 box 1 ods. 2	Nahradiť spojením „nesúlad medzi národnou nomenklatúrou a medzinárodnou kategorizáciou“,	Kategórie podľa IUCN predstavujú medzinárodne akceptovaný štandard	Akceptovaná.

		taktiež opraviť nasledovné tvrdenie o nezáväznosti kategorizácie IUCN	prijatý a uznaný všetkými signatármi Dohovoru o biodiverzite vrátane SR	
16	Str. 14 box 1 posledný odsek	Doplnenie literatúry o aktuálnu prácu navrhujúcu indikátory na meranie efektívnosti CHÚ	Nielen stav ekosystémov, ich funkcií ale aj hrozieb	Akceptovaná: doplnenie textu vetou „Na meranie efektívnosti chránených území by sa okrem premenných zachytávajúcich stav a funkcie ekosystémov mali brať do úvahy aj hrozby pre ekosystémy, ktoré vyplývajú z tlakov na ich zmenu (Hummel, et al., 2022).“
17	Str. 15 odsek 1	Doplnenie referencií k výstavbe v NP, ktorá je o.i. tiež meradlom efektívnosti CHÚ	Napr. štúdia SAŽP Modely pre biodiverzitu do roku 2050	Akceptovaná: doplnenie textu vetou „Štatút chránených území nie je vždy efektívny pri zastavení hrozieb, ktorým tieto územia čelia, čo je vidno napríklad na rozširujúcej sa výstavbe v chránených územiach (Považan, et al., 2022).“
18	Str. 15 kap. 1.3	Uviesť širší rámec pre financovanie CHÚ (v našej učebnici Manažment chránených území je to popísané alebo	napr. aký je optimálny rozpočet, roztvárajúce sa nožnice medzi novými CHÚ (do roku 2030 majú ambíciu	Akceptovaná - doplnené o štúdiu

		publikácia IUCN Sustainable financing of PAs)	pokryvať v EU 30%) a disponibilnými zdrojmi a pod. alebo efektívnosť pri ich využívaní	
19	Str. 17 ods. 1	Doplniť - v rozpočte ŠL TANAP boli financie na ochranu živočíšstva, výskum, starostlivosť o TZCH a pod., zmena formulácie „územia ...by bolo možné realizovať aj výkupmi“, doplniť – nedostatočne využívané predkupné právo štátu v minulosti		Akceptovaná - doplnené
20	Str. 18 box 2 ods. 3	Preformulovať znenie – SR má v Svetovej databáze CHU v súčasnosti zaradené 2 národné parky do kategórie II a zvyšné sú v kategórii V		Akceptovaná - upravené formulácie
21	Str. 18 kap. 2	Problematike prehodnotenia CHÚ v SR a reforme OP na Slovensku sa venujú dva nedávno sfinalizované dokumenty prezentované OZ Prales	Doporučujem tieto dokumenty citovať	Akceptovaná
22	Str. 19 kap. 2.1 posledný odsek	Mali autori na mysli orgány alebo organizácie OP?		Akceptovaná - Organizáciami
23	Str. 20 ods. 4	Preformulovať „vyhlasuje aj druhovú ochranu“	Zrejme mali autori na mysli obstarávanie a schvaľovanie programov záchrany	Akceptovaná - preformulované

24	Str. 20 posledný odsek	Naopak zjednotenie výkonu odbornej a štátnej správy OP by prinieslo zvýšenie efektivity	Odbúranie byrokracie, skrátenie lehoty na vydanie rozhodnutí a pod.	Čiastočne akceptovaná - je ťažké posúdiť, aký vplyv na efektívnosť bude mať táto zmena, preto sme danú informáciu o efektívnosti odstránili.
25	Str. 21 ods. 3	Nahradiť slovo „rozvoj“ spojením vízia, poslanie, strategické ciele a kroky k ich dosiahnutiu...		Akceptované
26	Str. 23 tab. 2	Skontrolovať údaje – súčet počtu zamestnancov pre niektoré NP nesedí		Akceptovaná - skontrolované a opravené
27	Str. 23 ods. 3	Doplniť či ide o všetky NP v ČR...		Čiastočne akceptovaná: veta bola z textu odstránená.
28	Str. 24 ods. 2	Zmeniť národný na prírodný resp. uviesť relevantný príklad v kategórii II	Stara Planina je prírodný park nie národný, podobne aj Durínsky les	Akceptovaná: pojem „národný park“ nahradený pojmom „prírodný park“.
29	Str. 24 tab. 3	Pod čiarou by sa žiadalo uviesť, ktoré NP v zahraničí boli porovnávané so slovenskými		Akceptovaná. Zoznam NP bol doplnený.
30	Str. 24 ods. 3	Doplniť modernizáciu resp. rekonštrukciu existujúcich centier, podobne aj údržbu TZCH		Akceptovaná. Doplnená informácia do poslednej vety odseku.

31	Str. 25 ods. 1	Preformulovať „vrchol ekonomického potenciálu“ a zmeniť „nespokojnosť návštevníkov“ na „znižovanie kvality zážitku“		Akceptovaná. Preformulované na „hraniciach únosnosti vo vzťahu k turistickému zaťaženiu svojho územia“
32	Str. 25 posledný odsek	Rozpor s vyššie uvedeným tvrdením, že ŠOP SR bude znižovať počet ľudí a bude slúžiť len ako metodicko-koordinačné centrum v odborných otázkach	Tu pripomínam, že do roku 2000 existovala samostatná organizácia - Správa národných parkov SR, ktorá dovtedy koordinovala činnosť vtedy vyhlásených NP v SR	Akceptovaná: na mieste, kde sa spomína, že „počet zamestnancov ŠOP SR sa po osamostatnení národných parkov zníži“, sa pridala veta o tom, že „Alternatívne môže ŠOP SR koordinovať aj ďalšie úlohy, ktoré je vhodnejšie vykonávať centrálné.“
33	Str. 27 ods. 1	Preformulovať „tlmiť“ turizmus	Skôr ide o transformáciu neudržateľného turizmu na udržateľné formy...	Akceptovaná: „na najviac exponovaných miestach pretransformovať na jeho udržateľné formy“.
34	Str. 27 box 5	Vyššie sa uvádza, že v TPN tvorí vstupné nie 37% ale viac ako 70% z príjmov, zmeniť „búdky“ na vhodnejší termín „stánky, kiosky, vstupné body...“		Čiastočne akceptovaná: „búdky“ nahradené slovom „kiosky“. 70 % tvoria vlastné príjmy (nie „vstupné“), do ktorých sa nezapočítavajú len príjmy

				zo vstupného, ale aj z prenájmu a pod.
35	Str. 28 kap. 3	V prípade rovnakého stupňa ochrany akú úlohu zohráva hornatosť? Formálne by sa mal zjednotiť spôsob citácie v celom texte napr. pri dvoch autoroch niekde „a“ a inde „&“		Akceptovaná: „&“ v citáciách nahradené „a“. Jedna z viet v odstavci bola takto upravená: „Štatisticky významný pozitívny vplyv na tržby ubytovacích zariadení pri rovnakom stupni ochrany má tiež hornatosť.“
36	Str. 29 kap. 3.1	Doporučenie citovať relevantné práce v SR – napr. Hodnota ES a Katalóg ES kde sú spracované aj rekreačné resp. ekonometrické analýzy návštevnosti Tatier pre rôzne scenáre rozvoja		Akceptovaná: pridaný odavec k práci z roku 2015 (ekonometrické analýzy návštevnosti Tatier pre rôzne scenáre rozvoja).
37	Str. 29 odkaz 9 pod čiarou	Len na vyjasnenie či dáta pochádzajú z roku 2020 alebo 2021	Potenciálny vplyv opatrení COVID-19 na návštevnosť	Čiastočne akceptovaná: dáta boli poskytnuté za obdobie 1-2020 až 9-2021, pričom z tohto obdobia sme do analýzy vybrali dve obdobia: 1-2020 až 3-2020 a 6-2020 až 9-2020. COVID. Text v poznámke pod čiarou bol upravený,

				<p>aby vyššie uvedené bolo zrozumiteľnejšie. Čo sa týka opatrení COVID-19, tak tie sa začali zavádzať až v 3-2020, pričom v letnom období 6-2020 až 9-2020 došlo k ich uvoľneniu. Taktiež platí, že z hľadiska predkladanej analýzy predstavujú COVID-19 opatrenia symetrický šok, ktorý zasiahol celé územie Slovenska rovnako, a tak pri meraní vplyvu stupňa ochrany územia na tržby UZ nie sú tak podstatné.</p>
38	Str. 30 ods. 1	<p>Pozitívny ekonomický dopad na regionálny rozvoj zvyšuje aj akceptovateľnosť NP v očiach miestneho obyvateľstva a politikov</p>		<p>Akceptovaná: do úvodu kapitoly 3 bola pridaná veta „Využitie tohto potenciálu prostredníctvom pozitívneho ekonomického dopadu na regionálny rozvoj navyše zvyšuje akceptovateľnosť národného parku v očiach miestneho obyvateľstva a politikov.“</p>

39	Str. 30 tab. 6	Do zátvorky za príslušnú premennú navrhujem uviesť jednotky napr. Eur a pod.		Akceptovaná.
40	Str. 31 box 6	Skratka OLS a UZ je síce vysvetlená v prílohe, predsa by bolo fajn uviesť ju buď na začiatku štúdie v zozname skratiek alebo pri jej prvom použití, bolo by tiež zaujímavé oddeliť UZ súkromného a hotelového typu, preformulovať „priťahujú turizmus“		Čiastočne akceptovaná: skratky OLS a UZ vysvetlené, formulácia „priťahujú turizmus“ upravená. Oddeliť UZ súkromného a hotelového typu, žiaľ, nemôžeme, keďže k dispozícii sme mali len dáta k subjektom, ktoré majú registrované pokladnice a tieto subjekty boli rozdelené len podľa NACE kategórií.
41	Str. 32 mapa 3	V zásade by mala mať každá mapa minimálne ružicu, mierku a legendu príp. aj výrez mapy SR s polohou regiónu		Akceptovaná: do mapy pridaná ružica (šípka na sever) a mierka.
42	Str. 34 ods. 1	Doplniť vysvetlenie, že ľudia sa spravidla aj zdržia dlhšie v regióne (viac prenocovaní) čo zvyšuje tržby UZ		Akceptovaná: do odstavca bola pridaná veta: „V prípade dlhšieho cestovania majú ľudia tendenciu stráviť v regióne viac nocí, a tak vo väčšej

				miere zvýšiť tržby tamojších UZ.“
43	Str. 35 ods. 1	Zaujímavé by bolo porovnať zvýšenie tržieb LZ so škodami na prírodnom prostredí (cost-benefit analýza). Je to v súlade s poznámkou pod čiarou 18, že zimné tržby v TANAPe sú 11x vyššie? Ide o špecifickú situáciu len v tomto území?		Neakceptovaná: cost-benefit analýza v súvislosti s rozširovaním či budovaním lyžiarskych stredísk je mimo rámec predkladanej analýzy. V odstavci, na ktorý odkazuje recenzent, 4 % efekt prítomnosti lyžiarskeho strediska na tržby UZ je odhadom, ktorý predpokladá rovnaký stupeň ochrany (a taktiež tu berieme do úvahy aj ďalšie strediská, nielen tie v TANAPe). V poznámke pod čiarou, na ktorú odkazuje recenzent, ide o porovnanie tržieb UZ v TANAPe so slovenským priemerom (takže sa tu berú do úvahy územia všetkých stupňov ochrany). Dané údaje preto nemožno porovnávať.

44	Str. 35 tab. 7	Táto tab. je identická s tab. 1, najskôr je potrebné začať návštevnosť systematicky sledovať, inak nebudeme vedieť identifikovať najnavštevovanejšie úseky TZCH a CHÚ		Čiastočne akceptované – tabuľka je tam opätovne použitá pre informatívny charakter. Trasy sa sledujú, avšak bez konkrétnych počtov. Niektoré NP plánujú častejšie sčítavanie, prípadne sčítavanie pomocou mobilných operátorov. V texte sa už nachádza odporúčanie: „Pre optimálne stanovenie spoplatnených úsekov a výšky vstupného je potrebné mať kvalitné údaje napríklad z turistického semaforu alebo pomocou sčítačov.“
45	Str. 36 ods. 2	Zdroje zo ŠR môžu byť aj významným motivačným faktorom pre Správy NP – v Rakúsku napr. národný park bez certifikácie IUCN stráca nárok na príspevok od štátu, do odkazov možno dať príklady manuálov, príručiek a stratégií ako identifikovať možné zdroje príjmov v tejto oblasti	Identifikovať hlavné skupiny návštevníkov, prispôbiť tomu ponuku a naplánovať aktivity vrátane rozpočtu a priestorovej diferenciacie povolených aktivít	Akceptovaná - doplnená stručná info NP v Rakúsku.

46	Str. 36 ods. 3	Doplniť limity čoho? Úseky čoho?	Limity únosnosti? Úseky TZCH?	Akceptované – „limity návštevnosti“
47	Str. 37 ods. 1	Tu by sa hodila referencia na už spracovaný Koncept rozvoja prírodného turizmu pre územie SR (Aevis)		Akceptované a doplnené
48	Str. 38 ods. 1	Vstupné do CHÚ môžeme chápať ako zdroj príjmu a / aj ako nástroj regulácie návštevnosti		Akceptované - Je jasné, že vstupné môže mať obe funkcie, avšak primárna je regulačná funkcia. Táto informácia sa už v texte nachádza.
49	Str. 38 posledný odsek	Určite vychádza turistický semafor z mobilných dát?		Dáta do semaforu vychádzajú aj z mobilných dát aj z iných zdrojov. Ide o testovací proces, ktorý sa možno bude rozširovať
50	Str. 39 kap. 4.2	Zmeniť obec na mesto v prípade Vysokých Tatier a Liptovského Mikuláša		Akceptované a opravené
51	Str. 41 ods. 2	Zdroje príjmov by mali byť čo najviac diverzifikované	Aj modely financovania založené na návštevnosti boli v prípade viacerých CHÚ výrazne oslabené opatreniami COVID-19	Akceptované - Doplnené do kapitoly 2.2, posledný odsek

52	Str. 41 ods. 4	napr. vývoz hostí k horským hotelom Popradské Pleso / Sliezsky dom alebo výkon činnosti horských vodcov UIAGM a sprievodcov UIMLA môže byť rozhodne zdrojom príjmov....		Čiastočne akceptovaná - sprievodcov máme spomenutých aj ako možný zdroj príjmov pre správy NPs
53	Str. 42 ods. 1	Vhodný príklad na doplnenie je aj program Sprievodca divočinou v NP Šumava	Spoplatnený vstup do prvých zón NP so sprievodcom	Akceptované a doplnené
54	Str. 42 ods. 2	V prípade „atrakcií“ v CHÚ je treba ale spoľahlivo determinovať či ide o aktivity kompatibilné s poslaním CHÚ a či nedôjde ku konfliktom s predmetom ochrany územia		Akceptované – doplnená veta: „Atrakcie musia byť kompatibilné s poslaním chráneného územia tak, aby nedošlo ku konfliktom s predmetom ochrany územia.“
55	Str. 42 posledný odsek	Opakovanie textu s predošlým textom	Duplicita	Akceptované – odstránená duplicita
56	Str. 43 tab. 10	Nahradiť dvojpísmenovými kódmi krajín		Akceptované
57	Str. 44 ods. 3	Výsadbu sadeníc v CHÚ žiaľ v mnohých prípadoch možno skôr označiť za greenwashing		Neakceptované - je náročné určiť kedy ide o greenwashing a kedy nie
58	Str. 45 tab. 11	Nie je jasné čo znamená druhý stĺpec	Nemá byť ten súčtom VZ v jednotlivých stupňoch ochrany?	Akceptované: stĺpec odstránený.

59	Str. 45 box 7	Spomenúť Costa Ricu čo je krajina s asi najlepšie prepracovaným systémom PES	Nielen produkcia čistej vody ale aj sekvestrácia uhlíka, ochrana biodiverzity a pod.	Akceptované, doplnené
60	Str. 47 tab. 12	Opraviť súčet v 3. stĺpci		Akceptované a opravené
61	Str. 48 kap. 4.5	Tu by som doporučoval citovať štúdie napr. z NP Bavorský les – potrebujeme ukázať, že výpadok príjmov z ťažby dreva sa dá veľmi úspešne substituovať mäkkým CR		Akceptované a doplnené niektoré štúdie
62	Str. 50 ods. 3	Nahradiť sieť slovom sústava	Sieť je prepojená takže v našom prípade možno hovoriť o sústave	Akceptované - upravené na sústavu
63	Str. 52-58 Bibliografia	Doplnenie publikácií + zosúladenie spôsobu citácií literárnych zdrojov	Napr. pri časopiseckej literatúre uviesť číslo, ročník a strany	Čiastočne akceptované – doplnené a upravené niektoré publikácie. Číslo, ročník a strany však neboli pridávané.
64	Str. 58 Príloha A	Názov NP je TANAP nie Tatry, Štrbské Pleso nie je súčasťou mesta VT ale obce Štrba, správne označenie železníc je TEŽ a OŽ, nahradiť rebríky univerzálnejším pojmom	Tatranská električná železnica + Ozubnicová železnica, Turistická infraštruktúra a technické zabezpečovacie pomôcky	Akceptované a upravené pojmy
65	Str. 61 Príloha C	Rozpor v texte – protichodné informácie o výbere vstupného v rakúskych NP,	Skôr „environmentálne povedomie“	Akceptované čiastočne. Štúdiá odstránená. Ceny

		nahradiť „ekologické zmýšľanie“, týka sa naozaj citovaná práca Millera ochoty ľudí navštevovať a platiť za vstup do NP? V tab. 17 by bolo vhodné uviesť porovnanie ceny v Eur, posledný rok je zrejme výsledkom COVID-19		v EUR sme neuvádzali, keďže myšlienka bola ukázať ako rastie cena a aký to má vplyv na počet návštevníkov.
66	Str. 63 Príloha D	V tab. 18 a 19 súčet vo viacerých riadkoch nie je 100%		Akceptované a upravené
67	Str. 65 Príloha E	V tab. 22 nahradiť „zalesnenosť“ slovom „lesnatosť“		Akceptované a upravené

CELKOVÉ HODNOTENIE (recenzent/ka vyplní túto časť po vysporiadaní sa s pripomienkami analytickou jednotkou):

Finálna verzia spracovanej analýzy IEP „Národné parky pre 21. storočie“ prezentuje na 67 stranách (vrátane príloh) ekonomický potenciál národných parkov a možnosti ich alternatívneho financovania. Vzhľadom na schválenú reformu národných parkov ide o mimoriadne potrebnú a aktuálnu tému. Z hľadiska formálneho je text analýzy čitateľný a zrozumiteľný, logicky členený do 4 kapitol s množstvom tabuliek, grafov, máp a boxov vhodne doplňujúcich text o konkrétne príklady a štúdie z domácich aj zahraničných území. Analýza sa opiera o relevantné, vhodné a aktuálne odborné vstupy súvisiace s témou (viac ako 100 bibliografických odkazov citovaných v texte). Z metodického hľadiska je prínosom tiež použitý kvantitatívny odhad dopytu po cestovnom ruchu na Slovensku pomocou tržieb ubytovacích zariadení na úrovni mikroregiónov a najmä odhad vplyvu chránených území na tieto tržby. Analytický materiál kvalitou argumentov a prezentovaných záverov môže priamo slúžiť pri návrhoch konkrétnych systémových opatrení v oblasti financovania národných parkov. Na záver konštatujem, že všetky podstatné pripomienky boli akceptované a zapracované do textu analýzy a preto ju odporúčam autorom v tejto forme publikovať.

[1] Výber medzi: 1. analýza (komplexný analytický materiál s návrhmi konkrétnych systémových opatrení); 2. komentár (rozsahovo menší analytický materiál venujúci sa konkrétnemu čiastkovému problému); 3. manuál (metodické usmernenie vyplývajúce z potreby zjednotenia procesov a postupov v konkrétnej oblasti).

[2] Formát 1 pre komentár/manuál (2 recenzenti bez povinného odborného workshopu); Formát 2 pre analýzu (3 recenzenti a povinný odborný workshop).

[3] Do tabuľky značiť pripomienky zásadného metodologického a obsahového charakteru (nie štylistické či gramatické opravy).

[4] Vyplní analytická jednotka: pripomienka bola akceptovaná / pripomienka nebola akceptovaná a zdôvodnenie / pripomienka bola čiastočne akceptovaná a zdôvodnenie.